

з-поміж підозрюваних осіб. Так, за названими вище ознаками, узятими в сукупності, можна приблизно виявити та проаналізувати інформацію за трьома напрямками щодо:

- 1) злочинця (стать, вік, зріст, професія, наявність спеціальної підготовки, функціональні особливості нижніх кінцівок, психічний і фізичний стан і т. ін.);
- 2) взуття (тип, модель, розмір, особливості підшви, відображені особливості експлуатації тощо);
- 3) механізму вчиненого злочину загалом або його частин (шляхи проникнення та відходу, напрямок пошуків, взаємодія з різними об'єктами, кількість людей і т. ін.).

Отже, доріжка слідів ніг містить додаткові ознаки для ідентифікації особи за особливостями ступні або взуття. Вивчення доріжки слідів на місці події дає змогу здобути відомості про механізм події, фізичні ознаки, стать, хворобливий або стомлений стан і патології ходи людини, яка залишила сліди.

Однак, як свідчить аналіз практики, іноді трапляється криміналістичне недооцінювання цих слідів. Водночас більшість вилучених слідів поодинокі. У деяких випадках є змога зафіксувати й дослідити доріжки слідів ніг (взуття), що має значно більшу інформативність, аніж окремі сліди. Спеціалісти-криміналісти, з огляду на ці обставини, необгрунтовано звужують коло своїх завдань у разі її виявлення: усю роботу обмежують переважно фіксуванням і вилученням окремих, найчіткіше виражених у ній слідів.

Увесь же комплекс ознак доріжки слідів ніг найчастіше не виявляють і не фіксують, тоді як на підставі цього комплексу ознак можна, з одного боку, значно звужити коло підозрюваних осіб, з іншого — скласти можливий «портрет» розшукуваного злочинця. Натомість найчастіше у протоколі огляду місця події висвітлюють лише окремі результати вимірювань доріжки слідів, за якими практично неможливо судити навіть приблизно про характерні ознаки особи, яка залишила доріжку слідів ніг (взуття). Через це втрачається можливість надати неоціненну допомогу у висуванні й перевірці оперативно-розшукових версій, розшуку злочинця за «гарячими слідами», плануванні невідкладних оперативно-розшукових заходів [1, с. 30].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що доріжка слідів ніг (взуття) є недооціненою та значущою з погляду здобуття первинної й доказової інформації для успішного розкриття та розслідування злочинів. Фахівець має знати, що хода кожної людини — індивідуальна, тому кожна людина залишає свою доріжку слідів, яка відрізняється від доріжки слідів, залишеної іншою людиною.

Список використаних джерел

1. Кофанов А. В. Криміналістична техніка : навч. посіб. : у 2 кн. Кн. 2. Київ : КИІ, 2011. 352 с.
2. Мультимедійний підручник «Криміналістика» / Національна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lection_2.6.html (дата звернення: 18.02.2021).

К. А. Шаповал,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1826-5261>, e-mail: katjshapoval@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, СКОЄНИХ УНАСЛІДОК ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анотація. Розглянуто можливості комплексної психолого-психіатричної експертизи під час розслідування вбивств, скоєних унаслідок застосування домашнього насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, убивство, комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Abstract. The abstract is dedicated to consideration of issues associated with possibilities of a multidisciplinary forensic psychological-psychiatric examination while investigation of murders committed in connection with domestic violence.

Keywords: domestic violence, murder, multidisciplinary forensic psychological-psychiatric examination.

Аннотация. Рассмотрены возможности комплексной психолого-психиатрической экспертизы при расследовании убийств, совершённых вследствие применения домашнего насилия.

Ключевые слова: домашнее насилие, убийство, комплексная психолого-психиатрическая экспертиза.

Кількість кримінальних правопорушень, скоєних у межах такого соціального інституту, як родина, повсякчас зростає. На це звертають увагу законодавці, про що свідчить доповнення Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) ст. 126-1 «Домашнє насильство» [1],

прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2]. Найтяжчим і невідворотним результатом застосування домашнього насильства є смерть особи.

Під час розслідування вбивств, скоєних унаслідок застосування домашнього насильства, виникає необхідність у застосуванні спеціальних знань, передусім — у галузі медицини, психіатрії та психології.

У науковому та практичному середовищі постійно виникають дискусійні питання щодо особливостей призначення та проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних проваджень. Так, значну роль для вирішення таких проблем відіграють наукові праці І. В. Пирога, М. Г. Щербаковського та ін. Проблемам судової психіатрії приділили свою увагу такі науковці, як В. Р. Ілейко, А. В. Каніщев, О. П. Олійник, О. В. Радзевілова, О. А. Ревенок та ін. Вони досліджували питання, пов'язані з особливостями проведення судово-психіатричної експертизи, комплексної судової психолого-психіатричної експертизи тощо. Особливості судово-психологічних експертиз розглянуто в наукових працях А. Г. Козлової, І. В. Озерського та ін. Окремі теоретичні аспекти психологічної експертизи щодо потерпілих у кримінальних провадженнях за фактом домашнього насильства розглядала М. Л. Михеева.

Аналіз слідчої та судової практики кримінальних проваджень за фактом вчинення вбивств свідчить, що під час розслідування вагоме місце належить судово-психіатричній експертизі підозрюваних, яка дає змогу визначити психічний стан особи як на момент вчинення злочину, так і після нього [3, с. 213], а щодо потерпілих від домашнього насильства — судово-психологічній експертизі. Призначення органом досудового розслідування або судом судово-психологічної експертизи за фактом домашнього насильства вмотивовано тим, що особи, які постраждали від насильства, потребують аналізу таких психологічних характеристик, як індивідуально-психологічні особливості мотиваційної, інтелектуальної, емоційно-вольової та поведінкової складових особистості. Діяльність психолога-експерта дає змогу з'ясувати механізми та характер ступеня страждань потерпілого, наявність почуття страху, тривожності, деформацію самооцінки, залежність від правопорушника. Перелік питань, які вирішує судова експертиза, передбачає аналіз психологічних аспектів ситуацій справи, особливостей її сприймання й оцінювання, ставлення до кривдника й до самої себе, можливостей адаптації та стійкості до впливу стресових ситуацій [4, с. 458—459]. Цю позицію також поділяє Т. В. Іщенко, зауважуючи, що в усіх кримінальних провадженнях за фактом домашнього насильства необхідно призначати судово-психологічні експертизи для з'ясування причинового зв'язку між учиненими протиправними діями й наслідками для потерпілих [5, с. 242].

Підозрюваний за вбивство, скоєне внаслідок застосування домашнього насильства, може бути як кривдником, так і жертвою домашнього насильства. Підозрюваний є кривдником, якщо він вчинив домашнє насильство, яке спричинило загибель жертви. Жертва домашнього насильства є підозрюваною особою у разі скоєння вбивства через помсту за вчинення домашнього насильства щодо неї, також можливі випадки перевищення меж необхідної оборони для захисту від домашнього насильства.

У зв'язку з викладеним вище виникає необхідність призначити та провести комплексну психолого-психіатричну експертизу під час розслідування вбивств, скоєних унаслідок застосування домашнього насильства, оскільки та сама процесуальна особа може виступати у різних статусах щодо домашнього насильства й переживати різні психологічні, емоційні та вольові стани тощо.

Доцільність призначення комплексних психолого-психіатричних експертиз зумовлено потребою вирішення експертами суміжних із психологією та психіатрією питань. Такі експертизи дають змогу найповніше оцінити ступінь і глибину психічного розладу підозрюваного. При цьому компетенція психіатра поширюється на розкриття та кваліфікацію аномальних, патологічних особливостей особистості, а компетенція психолога — на визначення структури особистісних особливостей обстежуваної особи (як тих, що не виходять за межі норми, так і тих, що складають картину особистісної дисгармонії); аналіз конфліктної ситуації, мотивів поведінки її учасників; визначення характеру емоційної реакції, ступеня її інтенсивності; вплив на поведінку обстежуваної особи під час здійснення вбивства.

Отже, комплексна психолого-психіатрична експертиза як найефективніша процесуальна форма реалізації загальнонаукового підходу до експертного дослідження заснована на інтегративному використанні наукових і методичних можливостей судово-психологічної та судово-психіатричної експертизи [6, с. 99].

Зважаючи на перелік основних завдань комплексної психолого-психіатричної експертизи в царині досліджуваних нами вбивств, можна визначити схильність особи до вчинення різного роду домашнього насильства або можливості протистояння такому домашньому насильству, що спричинило смерть особи. Правильне розуміння дій, які виникли в момент скоєння злочинного діяння — вбивства, психологічного стану (як жертви, так і кривдника) має важливе значення для кваліфікації злочинного діяння. Так, перед слідчим можуть сформуватися передумови для різного виду кваліфікацій кримінальних правопорушень згідно з нормами КК України, наприклад: ст. 115 «Умисне вбивство», ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання», ст. 118 «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення», ст. 120 «Доведення до самогубства». Для вирішення слідчим названих вище питань є вкрай необхідним призначення комплексної психолого-психологічної експертизи підозрюваного для проведення кваліфікованого провадження.

Слід також зауважити, що у разі вбивства, скоєного внаслідок застосування домашнього насильства у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи вирішує значне коло питань, необхідних для з'ясування істини у кримінальному провадженні, та усуває необхідність додаткового призначення судово-наркологічних експертиз.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 23.02.2021).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 23.02.2021).
3. Мотлях О. І., Іщенко Т. В. Специфіка призначення судово-психіатричних експертиз у розслідуванні домашнього насильства. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 2. С. 212—215.
4. Міхєєва О. І., Міхєєва М. Л. Проблема судової психологічної експертизи потерпілих від домашнього насильства у сучасному науковому психологічному дискурсі. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. 2019. Вип. 19. С. 456—463.
5. Іщенко Т. В. Судові експертизи, які призначаються під час розслідування домашнього насильства: аналітичний огляд. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2020. № 1. С. 238—244.
6. Антошук А. О. Щодо необхідності призначення та проведення психолого-психіатричної експертизи підозрюваної у вбивстві новонародженої дитини. Криміналістичний вісник. 2016. № 1 (25). С. 97—101.